

Bismillahirrahmanirrahim

Yüce Allah'a sonsuz hamd, Efendimiz'e binler salat, âl ve ashabına selam olsun

Hoşca bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-i dâde-i ekvân olan âdemsin sen

Kendimizi dinlemenin vaktidir. İçimizden gelen sese kulak verelim, vicdanımıza, bedenimize, ruhumuza hakkını verelim. Çünkü "Her hak sahibine hakkını vermelisin" diye buyurur Efendimiz (s.a.v.)

Bedenin korunması, gelişmesi ve büyümesi için nasıl îâşe ve ibâte gerekiyorsa ruhun olgunlaşması için de ibadetler gereklidir. Varlıkların en şerefli olarak yaratılan insan bu payeye iradesini kullanarak sırat-ı müstakîmi tercih etmekle, emredileni yapmakla, nehyedileni terketmekle erişir.

Bir sene geldi geçti. Ruhumuzun ve bedenimizin arınması için bir fırsat olan Ramazan kapımızı çalmakta yine. Biz biliriz ki; oruç aç kalmak değildir. Maddî aleme uyumlu yaratılan insanın kendini melekût alemine de uyumlu hale getirebilmesi için verilen bir emirdir. Bir armağandır. Orucun özünü kavrayan ruh da beden de arınır. Huzur'a varmak için gerekli olan adımlardan birini atmış olur.

Evlerde, çarşı-pazarda görülen Ramazan hazırlığına, okurlarımıza dış kirası olsun diye biz de katıldık. Ramazan dosyamız oldukça bereketli ve renkli. Makale, söyleşi ve hatıralardan oluşan otuz dokuz yazı ile karşınızdayız. Orucun insanî ve ahlâkî boyutunu Prof. Dr. Mustafa Çağrıcı, psiko-sosyal boyutunu ise Doç. Dr. Kemal Sayar ele alıyor. Mekke'de, Açe'de, Avrupa'da Ramazan anlatımları Türkiye dışından tatlar sunuyor bizlere. Ahmet Turan Alkan o güzel üslûbuyla Ramazana dokunacak, gülümseyeceksiniz. "Huzur Dersleri", "Mustafa Şükrü Efendi", "Minyatürde Osmanlı Bayramı", "Osmanlı Döneminde Mukabeleye Verilen Ehemmiyet", "Ramazan Hatıraları", "Değişen Biz miyiz Ramazan-ı Şerîf mi?" tarih tüneline Ramazan yolculuğunda sizlere eşlik edecek. Ramazan'ın edebiyattaki yansımalarını Nurettin Albayrak ve Yrd. Doç. Dr. Nuri Özcan kaleme aldı. Kayahan, Murat Çelik, Mesut Uçakan, Necla Nazır, Hüseyin Bürge ve Yılmaz Bayat söyleşileri nefeslenmenize yardımcı olacak. "Ramazanda Sıkça Sorulan Sorular"ın yer aldığı yazımızın faydalı olacağından eminiz. "Kamerî Ay Başlangıçlarının Tesbiti", Ru'yet-i Hilâl Konusunda Birliği Sağlama Çalışmaları", "Ramazan Terimleri", "Diğer Dinlerde Oruç", "Peygamberimiz'in Ramazanı", "Eyüp Sultan'da Ramazan", "Kadınların Kalbine İndiğinde Ramazan", "Ramazanla Büyüme", "Asr-ı Saadette Bayram Mutluluğu", "Özgürlük İrade ve Teslimiyet" dosyamızın bazı yazıları.

Yayına hazırlık, tasarım ve baskı süreçlerinde katkısı bulunan herkese şükranlarımızı sunuyoruz.

"Ya Rabbi, Receb ve Şabanı bizler için mübarek kıl ve bizi Ramazana eriştir!"

ÜÇ AYLAR:
YOLA KOYULMAK,
YOLDA OLMAK

Mehmet YÜKSEL*

□ Ruhlar âleminden Rabbini tanıyarak yeryüzüne gelen insanoğlu bedenî özellikleri gereği unutmaya meyyâldir. Peygamberin öğüt verici olması yanında müzekkir oluşu, insana verdiği sözü ve bunun gereklerini hatırlatan anlamını da içerir. Her doğanın Bir Olan Yaratıcı bilinciyle dünyaya gelmesi demek olan fitratın bozulmaması için İslâm Peygamberi, bir anlamda, doğduğu günde çocuğa Yaratıcısı'nı hatırlatmak için ezan ve kametle hoş geldin demeyi tavsiye eder. Ergenlik çağına kadar yükümlü olmayan insan, o andan ölüme kadar adeta "Ölüm sana gelinceye kadar Rabbine kulluk et" ¹ emri muktezasınca verdiği sözü hatırında tutma, yani yolda olma gayretiyle memurdur. Her türlü çirkinlikten alıkoyan ve hakkıyla kılınan namaz ibadetiyle günde beş, Cuma namazıyla haftada bir defa yoldan çıkmamaya çalışırken, yılda bir ay oruçla ruhî ve bedenî arınmaya girer. Gücü yetenin kazandığını temizlemek için yılda bir kez zekat ve daima sadakayla, ömründe bir defa hacca mükellef olması bir anlamda, verilen kulluk sözünü birçok yönden hatırlamak içindir. Nihayet bedenin firak vakti geldiğinde kul selâyla, sözü bir kez daha hatırlayarak ebedî âleme uğurlanır. Allah'tan gelip O'na gitme yolculuğu, ya da Hayy'dan gelip Hü'ya gitmek.

İşte bu yolda kulluk sözünün daima hatırlanması demek olan ibadetler, kulu tevbenin fayda etmediği ölüm anına, dahası dâr-ı ukbâya hazırlar. Rahmet Peygamberi'nin "Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz, nasıl ölürseniz öyle dirilirsiniz" şeklindeki kutlu sözü², çıkılan yolda, yolcu olmanın keyfiyetini bizlere iş'âr eder. Yüce Kitâb verilen sözün, her an hatırda tutulmasını istemesinin yanında zamanla azalabilen kulluk heyecanının tazelenmesi tavsiyesini³ de sunar.

Bu tazeleme için de Yaradan, kullarına, sayıları on iki olan aylarda büyük nimetler sunmuştur. Şüphesiz ki bunların içinde en değerlisi Kur'ân-ı Kerim'in indirildiği Kadir Gecesi'nin de içinde olduğu Ramazandır. Resûl-i Ekrem'in Ramazan ayının son on gününde ibadeti yoğunlaştırması, ümmetinden gizlenen vakti Rızâ-i Bâri amacıyla yakalama gayretinin neticesidir. Ramazan ayının bir anlamda Kadir gecesine doğru hazırlanması gibi ondan önceki aylar da Ramazan ayına doğru yola koyulmaktır.

Tevbe 36 ve Bakara 217. âyetlerde geçen haram

aylardan biri Recep ayıdır. Her iki âyette de fitne, kargaşa ve zulümden uzak durmaya yapılan çağrı bu aylara hürmet gösterilmesini gerektirmektedir. Receb ayı girdiğinde Hz. Peygamber'in "Allahım! Receb ve Şaban'ı bize mübarek kıl ve bizi Ramazan'a ulaştır"⁴ şeklindeki duası, hadis ilmi kriterleri bakımından, Receb ayının fazileti hakkında rivayet edilenler içinde en itimad edilecek olanıdır.⁵ Regaib Kandili olarak anılan Receb ayının ilk cuma gecesinden başka yatay ve dikey yolculukları içinde barındıran Mirac Kandili de bu ay içerisinde. Her ne kadar bu gecenin farklı aylarda olduğu söylene de ulemanın çoğu Mirac'ın Recep ayının 27. gecesinde olduğunu kabul eder.

Abdullah b. Mes'ûd'un rivayetine göre bu gece beş vakit namaz farz kılınmış, Hz. Peygamber'e, Allah'a şirk koşmadıkları sürece ümmetinin günahlarının bağışlanacağı müjdesi verilmiştir.⁶ Bu haber şefaate ilgili rivayetlerle birlikte mütalaa edildiğinde Mî'rac, Müslümanlar için bir bayram, kutlanmaya lâyık bir olay haline gelir.⁷

Hz. Peygamber (s.a.v)'den, bu gecelere has bir

Üç aylar ve kandiller, vatandaşımızın dinî hayatını inşada, suç oranlarının nisbî olarak düşmesinde, toplumsal sıkıntılara göğüs gerip birlik duygularını pekiştirmede büyük bir rol oynamaktadır.

ibadet nakledilmemekle birlikte, "haram aylar"da oruç tutmaya teşvik eden sahih rivayetler vardır. Ebû Dâvûd ve İbn Mâce tarafından nakledilen bu rivayetlere istinaden sahabe ve seleften İbn Ömer (r.a), el-Hasanü'l-Basrî gibi bu ayda oruç tutanların var olduğu bilinmektedir. Ancak ayın tümünün oruçlu geçirilmesi Ahmed b. Hanbel ve İmam Şafii gibi âlimlerce hoş karşılanmamıştır. Ayrıca bazı hadisler de bu görüşü teyid eder durumdadır.

Peygamberimizin üç aylardan ikincisi olan Şaban ayında bilhassa oruç ibadetini yoğunlaştırdığı ile ilgili birçok rivayet vardır. Üsâme bin Zeyd'in "Yâ Resûlallah! Şaban ayında tuttuğunuz kadar hiçbir ayda oruç tuttuğunuzu görmedim demesi üzerine Peygamber (s.a.v.) şöyle buyururlar: "Receb ve Ramazan ayları arasında, şu Şaban ayında insanlar gafildir. Bu öyle bir aydır ki, ameliler, Âlemlerin Rabbine bu ayda yükseltilir. Ben oruçlu iken amellerimin yükseltilmesini severim"⁸

Hz. Peygamber, "Şabanın ortasında gece ibadet ediniz, gündüz oruç tutunuz. Allah o gece güneşin batmasıyla

dünya semasında tecellî eder ve fecir doğana kadar, 'Yok mu benden af isteyen onu affedeyim, yok mu benden rızık isteyen ona rızık vereyim, yok mu bir musibete uğrayan ona afiyet vereyim, yok mu şöyle, yok mu böyle!' der" buyurmuştur.⁹ Hz. Peygamber'in Şaban ayına ve özellikle bu ayın on beşinci gecesine ayrı bir önem vererek onu ihya ettiğine dair diğer rivayetleri göz önüne alan bazı âlimler bu geceyi namaz kılarak, Kur'an okuyarak ve dua ederek geçirmenin sevaba vesile olacağını, bu geceye mahsus olmak üzere belli bazı ibadet ve kutlama şekilleri ihdas edip âdet haline getirmenin ise dinde yeri bulunmadığını söylemişlerdir.¹⁰

Nebiy-i Ekrem'in sünnetinde onbir ayın sultanına hazırlanma olan Recep ve Şaban ayları, bilhassa Osmanlı döneminde zenginleşen dinî kültürümüzde müstakil hususiyetler kazanmıştır. II. Selim döneminde (1566-1574) camiler aydınlatılıp minarelerde kandiller yakılarak kutlandığı için Regaib, Mirac ve Berat geceleriyle Kadir ve Mevlid gecelerine, kandil geceleri denilmiştir.¹¹

Bu geceler kültürümüzde, Müslümanların cuma ve bayramlar dışında dinî-tarihî olayları hatırlayarak heyecanlarını tazelemeleri ve bu münasebetle bazı etkinliklerde bulunmaları için çok değerli fırsatlardır.

Üç aylar manevî coşkunun doruğa çıktığı zamanlara yapılan bir yolculuk olduğu gibi Osmanlılarda medrese talebelerinin aldıkları eğitim üzerine staj yaptıkları, bir anlamda yolda oldukları bir dönemdir. Medrese talebelerinin üç aylarda dinî hizmetlerde bulunmak ve halkı aydınlatmak için kasaba ve köylere gitmelerini ifade eden "cerre çıkmak", bir tabir ve uygulama olarak Osmanlılarda başlangıçtan beri görülmektedir. Müderrisler ve yetişmiş talebeler dokuz ay derslerle meşgul olduktan sonra üç aylarda ve özellikle Ramazan ayında şehir, kasaba ve köylere giderek camilerde vaaz verir, Kur'an okur ve diğer din hizmetleriyle halkı irşad ederler, soruları cevaplandırır ve çocukların yetişmesine yardımcı olurlardı. Bazı kayıtlarda üç ayların dışında da cerre çıkıldığı anlaşılmakla birlikte yaygın uygulama üç aylarda olmaktadır.

II. Selim döneminde (1566-1574) camiler aydınlatılıp minarelerde kandiller yakılarak kutlandığı için Regaib, Mirac ve Berat geceleriyle Kadir ve Mevlid gecelerine, kandil geceleri denilmiştir.

Cer, halkın aydınlanması açısından olduğu kadar medreseliler için de bir uygulama niteliği taşıdığından çok faydalı olmuş, bu vesile ile medreseliler toplumun bilgi ve kültür düzeyini geliştirme, ihtiyaç ve eğilimlerini yakından tanıma imkânına kavuşmuştur. Bu olumlu yanlarına karşılık tarihî kaynakları cer olayının zaman içinde istismar edildiğini, birkaç âyet ve dua ezberleyen samimiyetsiz ve yeteneksiz bazı kimselerin halkın dinî duygularını kötüye kullanarak kendilerine çıkar sağladıklarını haber vermektedir.¹²

Üç ayların Osmanlı kültüründe bir başka önemli tarafı Surre alaylarının Recep ayında yola çıkmasıydı. Osmanlı'da ilk defa 1389 yılında, Yıldırım Bayezid tarafından Edirne'den gönderilerek başlayan ve 529 yıl süren gelenek, Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir. 1864 yılına kadar kara yolundan katır, at ve develerle yola çıkan alay, bu tarihten 1908 yılında Hicaz Demiryolu hizmete girene kadar vapurla gönderildi. Surre alayı karadan yapılacaksa Recep ayının 12'sinde, deniz yoluyla yapılacaksa Şaban ayının 15'inde, sarayın avlusunda yapılan padişahın da katıldığı görkemli bir törenle İstanbul'dan yola çıkardı. Her sene Haremeyn'e Surre gönderilirken yapılan merasim Dârû's-saâde Ağasının yönetiminde yapılırdı. Alayın uğurlanışı Topkapı Sarayı'nda yapılır; padişah, alayı sarayın önünden uğurlardı. Törende Kur'an, mevlid ve naatlar okunur, son dualardan sonra emanetler Surre devesinin sırtında, Topkapı Sarayı'nın çıkışına kadar yolcu edilirdi. Recep ayının 12. günü İstanbul'dan yola çıkan Surre Alayı ve değişik yol güzergâhlarından gelen hacı adayları genelde Ramazan ayının ortalarında Şam'da toplanmaya başlardı. Ramazan orucunun bir kısmı bu şehirde tutulur, yine Ramazan Bayramı Şam'da geçirilirdi.¹³

Kültürümüzde üç aylar ve kandillere verilen önem günlük hayatımızda çok farklı şekillerde tezahür etmektedir. Bunlardan biri de mezkûr zamanların, isim olarak yaygın bir şekilde kullanılmasıdır. Milletimiz İslâm'la müşerref olmasından sonra zamanla bu şerefi, çocuklarının üzerinde somut olarak ortaya koymak istedi. Kullandığı isimleri Resûl-i Ekrem'in kutlu sözleri doğrultusunda güzelleştirme¹⁴ gayreti içine girdi. Kültürümüzde Allah'a kulluğu ifade eden isimler, Peygamberimiz

başta olmak üzere büyük şahsiyetlerin isimleri, Kur'anî ifadeler hâlâ en fazla kullanılan isimlerin başında gelmektedir. Bunların yanında milletimizin üç aylar ve mübarek gecelerin ruhaniyetini çocuklarında ömür boyu yaşatma ve onların doğru yoldan ayrılmamaları isteği dinî kültürümüzün

mânidar vechelerindedir.

Üç aylar olarak bilinen Recep, Şaban, Ramazan gibi kamerî ayların yanında Muharrem, Şevval çocuklara verilen diğer isimler olmuştur. Öncekiyle bağlantılı olarak dinî gece isimlerinin de aynı şekilde kullanılması dinî kültürün hayatın birçok alanını nasıl zenginleştirip ihya ettiğini gösteren bir durumdur. Kadîr, Kadriye, Mevlüd, Mevlüde, Miraç, Berat isimleri, kandillerin milletimizin gönül ve hafızasındaki değerine işaret etmektedir. Son olarak Kamer ve Hilâl isimlerini yukarıdaki halkaya ilave etmemiz mümkündür.

Üç aylar, hem manevî boyutuyla hem de tarihî boyutuyla milletimizin gönlünde ayrı bir değere sahiptir. Günümüzde yapılan kandil programlarına ve yatsı namazlarına katılım, önceki gecelerden farklı bir yoğunluk ortaya çıkarırken, değişik yollarla kandilleşmek, akrabalık ve dostluk bağlarını bir arada tutmanın yanında, bir yandan da Ramazan hazırlığı olabilmektedir. Manevî fırsatlarla dolu bu zamanları şehir hayatının kargaşa ve yoğunluğunda mümkün merteye dolu geçirmeye çalışma gayretleri küçümsenmemelidir. Bu aylar ve kandiller, vatandaşlarımızın dinî hayatını inşa da, suç oranlarının nisbî olarak düşmesinde, toplumsal sıkıntılara göğüs gerip birlik duygularını pekiştirmede büyük bir rol oynamaktadır. ■

D İ P N O T L A R

*Müezzin-Kayyım, Beşiktaş

1) Hicr, 99.

2) Müslim, Cennet, 83.

3) Hadid, 16.

4) Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 259.

5) Recep ayının fazileti hakkında bkz. İbn Hacer, Tebyinu'l-aceb bimâ verede fi fadli Receb.

6) Müslim, "İmân", 279.

7) Nebi Bozkurt, "Kandil", DİA,

8) Nesâî, "Siyâm", 70.

9) İbn Mâce, "İkâme", 191.

10) Halit Ünal "Berat", DİA, V.

11) Nebi Bozkurt, "Kandil", DİA, XXIV.

12) Mehmet İpşirli, "Cer", DİA, VII.

13) Yusuf Çağlar, Salih Gülen, Dersaadet'ten Haremeyn'e Surre-i Hümayun,

14) Ebû Dâvûd, Kitâbu'l-Edeb, 4948.